

KEMALIYE (EĞİN)'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM YÖNETİMİ EKSENİNDE GELECEK PROJEKSİYONU¹

THE FUTURE PROJECTION WITH SUSTAINABLE TOURISM MANAGEMENT'S ROUTE IN KEMALIYE (EGIN)

Memet Cem DANACI², Fatma ALDIRMAZ AKKAYA³

ÖZET: Kentleşme ve sanayileşmenin yanı sıra turizm faaliyetleri de doğal ve kültürel değerlerin zamanla tahribine yol açmakta ya da özünden uzaklaştırılmaktadır. Sürdürülebilir turizm, turizm endüstrisinin tahrip edici unsurlarını bertaraf ederek, ekolojik, toplumsal ve ekonomik unsurları bir arada değerlendirmekte ve turizm endüstrisinin kıt kaynaklarından hem bugünkü nesillerin hem de gelecek nesillerin yararlanmasını sağlamaktadır. Sürdürülebilir turizm kapsamına giren kırsal turizm özünde sürdürülebilirliği hedefleyen alternatif turizm türlerinden biridir. Sürdürülebilir turizm yönetimi ile planlı bir gelişim sağlanabilirse kırsal turizm destinasyonlarında ekonomik ve sosyal kalkınmanın yanı sıra yeterli koruma faaliyetleri de geliştirilebilecektir.

Kemaliye eski adıyla Eğin, Erzincan'a bağlı bir ilçemizdir. Fırat nehrinin Karasu kolu üzerinde, sarp kayalık yamaçlarla çevrili, yemyeşil vadilerden oluşan bir coğrafyada yer almaktadır. Özgün mimari dokusu, tarihi eserleri, kültürel değerleri, endemik türler içeren flora ve faunasıyla, sarp kayalıkları ve Karasu nehriyle, ülkemizin kırsal turizme elverişli turizm cennetlerinden biridir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden birincil ve ikincil veri toplama kaynaklarından ve doğrudan gözlem ve görüşme tekniklerinden faydalanılarak Kemaliye (Eğin)'de gerçekleştirilen turizm faaliyetleri sürdürülebilir turizm hedefleri kapsamında değerlendirilecek ve bu hedefler çerçevesinde ilçede sürdürülebilir turizm yönetiminin geliştirilebilmesi için çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar sözcükler: Kemaliye (Eğin), Kırsal Turizm, Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Turizm Yönetimi

ABSTRACT: Natural and cultural treasures are being destroyed or removed from their own originality as a result of urbanization and industrialization as well as tourism activities. Sustainable tourism eliminates the destructive elements of the tourism industry, evaluates ecological, social and economic elements together and enables the tourism industry's scarce resources benefit for both present and future generations. Rural tourism within the context of sustainable tourism is a types of alternative tourism which is essentially aims the sustainability. If planned development can be achieved through sustainable tourism management, adequate protection activities as well as economic and social development in rural tourism destinations can be developed.

Kemaliye which is formerly known as Egin is a district of Erzincan province. Kemaliye is on the Karasu which is Euphrate River's branch. This region consists of verdant valley which is surrounded by steep rocky slopes. Kemaliye is one of tourist paradise which conduces rural tourism with its original architectural styles, historical artifacts, cultural values, flora and fauna which are including endemic species, steep rockies and Karasu river.

In this study, by using participant observation and interview techniques of qualitative research, Kemaliye (Egin)'s tourism activities are evaluated in the context of sustainable tourism targets and some suggestions will be provided for developing the sustainable tourism management within these targets.

Keywords: Kemaliye (Egin), Rural tourism, Sustainability, Sustainable Tourism Management.

¹ Bu makale, 28 Eylül – 1 Ekim 2016 tarihleri arasında yapılan Uluslararası Erzincan Sempozyumu Bildiriler Kitapçığı Cilt 2, Sayfa 927 – 937'de yer alan "Kemaliye (Eğin)'nin Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi" isimli bildirinin genişletilmiş halidir.

² Dr.Öğr.Üyesi, İnönü Üniversitesi, İİBF, Malatya-Türkiye, memetcem.danaci@inonu.edu.tr

³ Öğr. Gör. Dr., Erzincan Üniversitesi, Kemaliye H.A.A. Uygulamalı Bilimler YO, Erzincan-Türkiye, faldirmaz@erzincan.edu.tr

1. GİRİŞ

Köken itibarı ile Latince “Sustinere” kelimesinden gelen “sürdürülebilirlik” (sustainability) kelimesi esas itibarıyla, sürdürmek, sağlamak, devam ettirmek, desteklemek, var olmak anlamlarında kullanılmaktadır (Onions, 1964, s. 2095). Genel anlamda ise, temel kaynaklarımızı gelecek nesillerin ortalama yaşam kalitelerine zarar vermeyecek şekilde yönetmenin bir gereği olarak tanımlanır (Asheim, 1994).

Nüfus artışı ve sanayileşme ile birlikte doğal kaynaklara olan talebin ve bu kaynaklar üzerindeki baskının artışı, küresel boyuttaki zenginliğin ve üretim-tüketim faaliyetlerinin devamlılığı konusunda sorgulama ihtiyacını gözler önüne sermiştir. Toplumların gelişiminin devamlılığının yalnızca ekonomik açıdan değerlendirilmesi yerine; ekonomik, sosyal ve çevresel unsurları bir arada barındıran daha kapsamlı bir değerlendirme önem kazanmaya başlamıştır. Böylelikle çok boyutlu bir kavram olan “sürdürülebilir kalkınma” kavramı ortaya çıkmıştır (Aksu, 2011, s. 5).

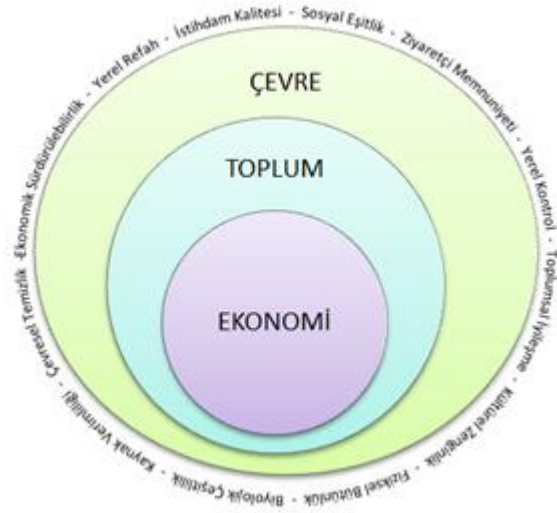
Sürdürülebilir kalkınma, ekolojik denge ile ekonomik büyümeyi birlikte ele alan, hem doğal kaynakların etkin kullanımını sağlayan hem de çevresel kaliteye önem veren bir kavramdır. Bir ülkede sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi ekolojik sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla gerçekleşecektir (Gürlük, 2001, s.10).

Turizm sektöründe sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için atılan ilk somut adım “Gündem 21” çerçevesinde gelişmiştir. Dünya Turizm Örgütü (WTO – World Tourism Organisation), Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC - World Travel and Tourism Council) ve Dünya Konseyi (EC - Earth Council) 1992 yılında bir araya gelerek “Seyahat ve Turizm İçin Gündem 21: Sürdürülebilir Kalkınmaya Doğru” (Agenda 21 for The Travel & Tourism Industry: Toward Environmentally Sustainable Development) isimli eylem planını ortaya koymuşlardır (WTO, 2001). Eylem planı devlet, endüstri ve sivil toplum örgütleri arasındaki ilişkilerin önemini vurgulamakta, seyahat ve turizmin stratejik ve ekonomik önemini analiz etmekte ve endüstriyel sürdürülebilirliğin sağlanmasındaki yararları ortaya koymaktadır (Kahraman ve Türkay, 2014, s. 194).

1995 yılında Dünya Turizm Örgütü (WTO – World Tourism Organisation) tarafından kapsamlı bir “sürdürülebilir turizm kalkınması” kavramı tanımlaması yapılmıştır. Buna göre (Cernat and Gourdon, 2007, s. 1);

Sürdürülebilir turizm kalkınması, bugünkü turistlerin ve ev sahibi bölgenin ihtiyacını karşılarken, gelecek için fırsatları korur ve artırır. Aynı zamanda ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçları sağlarken kültürel entegrasyonu, temel ekolojik süreçleri, biyolojik çeşitliliği ve yaşam destek sistemlerini sürdürülebilmek için tüm kaynakların yönetimini göz önünde bulundurur.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı ile Dünya Turizm Örgütü tarafından sürdürülebilir turizm için 12 temel hedef belirlenmiştir. Bu on iki hedefin her biri eşit derecede öneme sahiptir. Hedefler şekil 1.1.’de görüldüğü gibi, sürdürülebilir kalkınmanın tamamlayıcıları olan ekonomi, toplum ve çevre ile etkileşim halindedir.

Şekil 1.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Turizmin 12 Hedefi Arasındaki İlişki
(UNEP&WTO, 2005, s. 20)

Sürdürülebilir turizm ekolojik, sosyo-kültürel, ekonomik, finansal, politik, hukuki, tarihi ve teknolojik birçok boyutu içermektedir. Bu nedenle turizm destinasyonlarının, tüm paydaşların haklarını gözeterek sürdürülebilir planlamalar ve politikalar olmadan kalkınması ve sürdürülebilmesi imkânsızdır. Sürdürülebilir turizm yönetimi, bir turizm destinasyonunda sürdürülebilir turizm hedeflerinin, yönetimin planlama, örgütleme, koordinasyon, yöneltme ve denetim fonksiyonlarını kapsayacak şekilde gerçekleştirilmesidir (Sezgin ve Karaman, 2008, s. 433). Sürdürülebilir turizm yönetimi, uzun dönemli bir vizyona sahip olma, büyüme sınırlarının belirlenmesi, politikaların birbirleriyle ve destinasyon özellikleri ile uyum içinde olması gibi ön koşulları gerektirir (Acuner, 2015, s. 65).

Günümüzde karmaşıklaşan yaşam, stresli ve yoğun çalışma koşulları, doğaya ve doğal kaynaklara olan eğilim, betonlaşan kent yaşamından uzaklaşma isteği, ses ve görüntü kirliliği gibi dış faktörlerin yarattığı baskıyı azaltma isteği, doğanın ve doğal yaşamın çekiciliği gibi faktörler insanları rahatlayabileceği sakin kırsal alanlara yöneltmektedir. (Albayrak, 2013, s. 132). Diğer taraftan, sanayileşmenin hız kazanmasıyla kentsel alanlarda ekonomik refah düzeyi artarken, kırsal alanlarda yapılan geleneksel ekonomik aktiviteler ve tarım üretimi azalmıştır. Bu nedenle, kırsal toplumların kendi alanlarını ve bölgelerini canlandırmak için önemli bir güç olarak sarıldığı turizm, kentlerde yaşayanlara farklı deneyimler sunmaktadır (Nulty, 2004, s. 13).

İngiliz Turizm Konseyi kırsal turizmi, insanların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan, geleneksel mimari yapıyı ve doğal çevreyi geliştiren ve koruyan, turizm destinasyonlarından ekonomik fayda sağlayan ve turizm türü olarak sürdürülebilir turizm içerisinde yer alan bir strateji olarak tanımlamıştır (ETC, 2001, s. 11).

Çiftlik turizmi, yeşil turizm ya da yayla turizmi gibi farklı isimlerle de anılsa da (Soykan, 2006, s.75) aslında bunları da kapsayan ve eko turizm, botanik turizmi, kamp ve karavan turizmi, kuş gözlemciliği turizmi, kış turizmi, termal turizm, mağara turizmi, tarım turizmi, köy turizmi, kültür turizmi, doğa turizmi gibi pek çok farklı turistik faaliyet ve turizm türü ile entegre olabilen kırsal turizmin özellikleri aşağıdaki gibidir (Soykan, 2003, s. 2-9; Albayrak, 2013, s. 135-137);

- Kırsal turizm her mevsim yapılabilen bir turizm türüdür. Bu nedenle doğru planlanıp uygulandığında, bir sezona sıkışan turizm faaliyetleri gibi, sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel sorunlara neden olmamaktadır.

- Kırsal turizm, turizmin coğrafi dağılımında denge unsurudur. Böylece turizmin belirli yerlere yığılmasının önüne geçilmekte ve turizmin sosyo-ekonomik faydalarından diğer bölgelerin de yararlanması sağlanmaktadır.
- Kırsal turizm faaliyetleri çok çeşitli ve özgündür. Turistler kırsal alana özgü doğal ve geleneksel yaşamın içine girerek pek çok aktiviteye katılabilmektedir.
- Kırsal turizmin turist profili farklıdır. Uluslararası turizm pazarında, turistlerin turizm anlayışları ve beklentileri değişim göstermektedir. Ufkunu genişletmek, kendini tanımak ve diğer insanlarla iletişim kurmak, yaşamı sadeleştirmek ve doğaya dönmek, yeni deneyimlere açık olmak amacıyla turizme katılan turistlerin toplam talep içindeki oranını giderek artmaktadır.
- Kırsal turizm kadın ve gençlere istihdam olanakları sağlayarak, sosyal ve ekonomik adaletsizliğin giderilmesine katkıda bulunur ve kırdan kente göçü engeller.
- Kırsal turizm doğal ve kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunur. Kırsal turizmin başlıca iki kaynağını kültür ve doğa oluşturmaktadır ve dolayısıyla korumanın önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Kırsal turizm ayrıca turistlere ve yerli halka koruma bilincini de aşılayarak, bu bilincin dünyaya yayılmasına aracılık etmektedir.
- Kırsal turizm sürdürülebilir turizm anlayışına hizmet eder. Sürdürülebilir turizmin klasik turizm anlayışından farkı, turistlerin yöre insanının yaşam ortamını paylaşması, kültürünü olduğu gibi kabul etmesi ve doğa içinde konfor yerine, doğanın verdikleriyle yetinmesidir. Bir ziyaret yerinin sürdürülebilirlik niteliğini taşıyabilmesi ise; çevrenin kalitesine, çevrenin tüm kaynaklarından koruma-kullanma dengesi çerçevesinde yararlanılmasına ve turisti o yeri ziyaret etmeye motive eden tüm değerlerin devamlı bir süreç halinde korunmasına bağlıdır.
- Kırsal turizm farklı kültürleri kaynaştırarak barış elçisi misyonunu da yüklenmektedir.

Bu çalışmanın amacı kültür ve doğa turizmi için elverişli bir kırsal turizm destinasyonu olan ve korunması gereken kentlerden biri olarak UNESCO'ya aday gösterilen Kemaliye (Eğir) 'in sahip olduğu doğal ve sosyo-kültürel değerlerinin gelecek kuşaklara aktarılması amacı ile sürdürülebilir turizm yönetimi kapsamında oluşturulması gereken planlara ve politikalara çeşitli önerilerde bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle, gözlem ve görüşme bulgularından yararlanılarak Kemaliye'de gerçekleştirilen turizm faaliyetleri sürdürülebilir turizm hedefleri kapsamında değerlendirilecek ve sürdürülebilirlik açısından problemler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ardından bu hedefler çerçevesinde ilçede sürdürülebilir turizm yönetiminin geliştirilebilmesi için çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

2. YÖNTEM

Jeopolitik konumu gereği ve ticaret yollarının önemini yitirmesi sonucunda hızla göç vermekte olan Kemaliye (Eğir) ilçesi için turizm, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanabilmesi ve göçün engellenebilmesi için başlıca umut kaynağıdır. Erzincan iline bağlı olan bu küçük ilçe, tarihi ve doğal dokusunun tamamına yakını muhafaza etmiş olup, çevresiyle beraber kırsal turizm için büyük bir potansiyel arz etmektedir (Aldırmaz Akkaya ve Güngör, 2016, s.149). Bu nedenle çalışmada öncelikle araştırma problemi belirlenmiş ve ardından, çalışmanın evrenini oluşturan Kemaliye (Eğir) destinasyonunda, birincil ve ikincil veri kaynaklarından faydalanarak, turizmin gelişiminin en önemli araçları olan kültür ve doğa turizmi ürünlerinin genel bir tanıtımı yapılmıştır.

Araştırmada nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme yöntemi kullanılarak örneklem belirlenmiştir. Tipik durum örnekleme yönteminde genellikle seçilen konuda bilgi sahibi kişiler ve kurumlar ile bu konuda hazırlanmış çeşitli veri tabanları ve

araştırma sonuçları araştırmacıya yardımcı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 138). Bu çalışmanın örneklemini; Kemaliye yerel yönetimleri (Kemaliye Kaymakamlığı, Kemaliye Belediyesi, Köy Muhtarları), Erzincan Üniversitesi Kemaliye H.A.A. Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu ve Kemaliye H.A.A. MYO, Kemaliye turizm sektöründeki ticari kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri temsilcileri oluşturmaktadır.

Araştırma Problemi: Bir turizm destinasyonu olarak Kemaliye (Eğin)'de uygulanan turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizm hedefleri çerçevesinde durumu nasıldır ve bu hedefler çerçevesinde sürdürülebilir turizm yönetimi için neler yapılmalıdır?

Bu çalışma, Kemaliye (Eğin)'de gerçekleştirilen turizm faaliyetlerini sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirebilmek için, nitel bir araştırma olarak tasarlanmış ve uygulanmıştır. Araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemlerinden görüşme ve doğrudan gözlem tekniklerinin yanı sıra birincil ve ikincil veri toplama yöntemlerinden yararlanılarak toplanmıştır.

Çalışmada elde edilen doğrudan gözlem tekniği verileri, 7 yıllık süre içinde evrenin doğrudan analizi sonucunda elde edilmiştir. Görüşme tekniği verileri ise, turizm haftası kapsamında 20.04.2017 tarihinde ilçede turizm paydaşlarının katılımıyla gerçekleştirilen ve Kemaliye'de sürdürülebilir turizmin tartışıldığı, sesli, görüntülü ve yazılı olarak kayıt altına alınan bir toplantıdan elde edilmiştir.

Çalışmada verilerin analizi için betimsel ve sistematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, elde edilecek sonuçların daha sistematik olması için konuşma metinleri yazıya dökülerek, sınıflandırılmaktadır (Altunışık vd., 2010, s. 322). Daha sonra çalışmada oluşturulan tematik çerçeveye göre veriler işlenmiş, elde edilen bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Son olarak ortaya çıkan bulgularla ulaşılan sonuç ve sürdürülebilir turizm hedefleri çerçevesinde ilçede sürdürülebilir turizm yönetiminin geliştirilebilmesi için sunulan çeşitli önerilerle sonuç ve tartışma kısmı oluşturulmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Kemaliye'nin Coğrafi Konumu

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde, Erzincan iline bağlı bir ilçe olan Kemaliye (Eğin), batıdan 2800 metre yükseltisi ile Yama Dağı, doğudan ise 3000 metreyi bulan yükseltisi ile Munzur Dağları tarafından çevrelenmiştir (Karakas, 2004, s. 20). Kemaliye'nin ilçe merkezi, bu dağlık sahada, Fırat Nehri'nin Karasu kolu tarafından açılmış kuzey-güney doğrultulu vadinin batı yamacında bulunmaktadır. İlçe kuzeyde İliç (Erzincan), güneyde Arapgir (Malatya) ve Ağın (Elazığ), batıda Divriği (Sivas), doğuda Çemişkezek (Tunceli) ve Ovacık (Tunceli) ilçeleri ile sınırlanmış olup, 1168 km² yönetim alanına sahiptir. Kemaliye bu konumuyla doğal ve beşerî çevre özellikleri bakımından Erzincan, Elazığ ve Malatya illeri arasında bir geçiş güzergâhı durumundadır. (Akpınar, 2004, s. 210).

3.2. Kemaliye'nin Tarihçesi

Kemaliye eski adıyla Eğin ilçesinin ne zaman kurulduğu net olarak bilinmemekle birlikte bugünkü adı Yaka olan Venk köyünde Urartu kalıntılarının olduğunun düşünülmesi (Küçük Ermeni Ansiklopedisi, 2011), ilçenin kuruluş tarihini M.Ö. 6. ve 7. yüzyıla kadar götürmektedir. 628 yılında Bizans İmparatorluğu ile Ortodoks Kilisesi piskoposları arasında Erzurum'da yapılan barış anlaşmasından sonra Bizans İmparatorluğu tarafından merkezi Eğin olan on ikiden fazla köye Hay-Horomlar (Ermenice ve Türkçe konuşan Rumlar) yerleştirilmiştir (Hür, 2009). Ancak Eğin, bilinen tarihiyle, 1022 yılında Sebastia'ya (Sivas) göçen Ermeni Ardruni kralları tarafından kurulmuştur (Küçük Ermeni Ansiklopedisi, 2011). Yorke kentin XI.YY'de Ermeniler tarafından kurulmuş olduğunu söyleyerek bu görüşü desteklemektedir (Yorke, 1896, s.333). Kentin 1100 yılında Gümüş Tigin tarafından fethedilerek Selçuklu topraklarına katıldığı

düşünülmektedir (Akpınar, 2004, 214). İlk olarak Çelebi Sultan Mehmet (1413-1421) zamanında Osmanlı egemenliğine giren Eğin'e, bilhassa Yavuz Sultan Selim zamanında çok önem verilmiştir. Yavuz Sultan Selim, sosyal ve kültürel önlemler almış, Kafkasya'dan gelen aileleri Eğin'e yerleştirerek, geçimlerini sağlamaları için İstanbul'da et satışını yönetmek üzere bir ferman vermiştir. Fermanda "Eğin ve 19 pare köyüne ..." deyimini bulunmaktadır. Daha sonra IV. Murad döneminde odun ve kömür kethüdalığı da Eğin'e verilmiştir. Kemaliyelilerin büyük şehirlerde genelde kasap ve kömürcü olmalarının temelinde bunun önemli bir yeri vardır. Eğin'de Türk, Rum ve Ermeni toplulukları XII. yüzyıldan mübadele dönemine kadar birlikte yaşamışlardır ve Eğin kültürünü birlikte yapılandırmışlardır (Kemaliye Belediyesi, 2013).

3.3. Kemaliye'nin Nüfusu

İlçe ile ilgili ilk nüfus verileri 1518 ve 1523 yılına ait tahrir defterinde yer alır. 1518'de hane sayısı 12 iken, bu sayı 1523'te 200'e yükselmiştir. Bu da yaklaşık 1000 civarında nüfus olduğunu gösterir. 19. yüzyıl ortalarına doğru ilçe nüfusu yaklaşık 15.000 kişi olmuştur. 1894 yılındaki Mamuratü'l Aziz salnamesi verilerine göre ilçe nüfusu çevre köylerle beraber 42.560 kişidir. Bu nüfus artışında ilçenin ticaret yolları üzerinde bulunmasının etkisi fazladır (Aksın, 2003, s.115). Cumhuriyet sonrası dönemde ise nüfus, ticaret yollarının değişmesi ve diğer çeşitli nedenlerle, hızla azalmıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2016 sonuçlarına göre; ilçe merkezinde 1131 kadın, 1078 erkek olmak üzere 2209 kişi yaşarken, köylerde 1302 kadın, 1394 erkek olmak üzere 2696 kişi yaşamaktadır. Toplamda 2433 kadın ve 2472 erkek olmak üzere 4905 nüfus bulunmaktadır (TUİK, 2017).

3.4. Kemaliye'de Kültür Turizmi Ürünleri

Ortak kültürün izlerini yansıtan ve kuruluşundan bu yana çeşitli kültürlere yaşam alanı olan Eğin evleri, yerele özgü ve yine ortak kültürün izlerini yansıtan kapı ve kapı tokmakları, çeşitli dönemlerden kalma dini yapılar, mimari özellikleri ve hikâyeleriyle dikkat çeken çeşme ve köprüler, çeşitli uygarlıklardan günümüze ulaşmış harabe, kalıntı ve mezarlıklar Eğin'in sivil mimari kültür varlıklarıdır. Diğer taraftan çok kültürlü geçmişinin mozaiki olarak ortaya çıkan özgün folklorik kültürü, yörede yetiştirilen ya da doğada kendiliğinden yetişen meyve, sebze ve bitkilerle üretilen ve yine geçmişin çok kültürlü izlerini taşıyan özgün yemek kültürü, Eğin halısı, gazenne kumaşı, Enver Gökçe, Ahmet Kutsi Tecer, Ali Vecdi Bingöl gibi ozanları Eğin'in kültürel değerleridir (Aldırmaz Akkaya ve Güngör, 2016, s. 7-9).

3.5. Kemaliye'de Doğa Turizmi Ürünleri

Kemaliye (Eğin) zengin kültürünün yanı sıra, el değmemiş doğal güzelliği, florası, faunası, kendine özgü topografyası, vahşi hayvanlarıyla çok özel bir habitat sergilemektedir. Kemaliye'de 15 milyon yıl önce denizlerin çekilmesi sonucunda kara görünmüştür. Böylece Kemaliye'yi çepeçevre saran Munzur Dağları görkemli kalker yapılar olarak ortaya çıkmış ve bu kalkerli yapıların Fırat Nehri'nin önemli bir kolu olan Karasu tarafından aşındırılması ile Kemaliye (Eğin) vadisi şekillenmiştir (Demirsoy, 2011). Karanlık Kanyon, Karasu Vadi tabanına son derece dik bir biçimde inen ve yüksekliği yer yer 400 ile 500 m'ye yaklaşan birbirine paralel iki yakanın yaklaşık 9 km boyunca karşılıklı olarak ilerlediği muhteşem bir kapalı eko-sistem olarak ortaya çıkmıştır. Genel olarak kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda akan Karasu ve vadiye dik yönde akarak nehirle birleşen Küçükdere, Kadıgölü Deresi, Sütlüçeşme Deresi, Hasan Deresi, Koçan Deresi ve Pegir-Ariki Deresi ilçenin akarsu ağını oluşturmaktadır. Fırat Nehri'ne ulaşan derelerden en büyüğü, kasabayı doğu batı doğrultusunda keserek Fırat'a ulaşan Kadıgölü Deresidir (Bulut, 2006). Kemaliye, çevresinde çok sert karasal iklimin yaşanmasına karşın, doğal yapısı itibarıyla yer yer Akdeniz iklimi yaşanarak, oldukça ılıman bir ekolojik yapı göstermektedir. Buna bağlı olarak birçok bitki ve hayvan türü, düşük rakımdan yükseklerle doğru yerleşerek, çok zengin bir biyo-çeşitliliği oluşturmuştur. (Demirsoy, 2011).

Kemaliye, kuzey ülkelerinden buzul dönemlerinde göç ederek, Türkiye'de ancak birkaç yerde sığıntı halinde kalan önemli bir tür olan Salamandranın (Yöre halkı tarafından yağmur böceği olarak adlandırılır) konakladığı bölgelerdendir. Yine birçok yörede soyu tükenmiş dağ keçisi, kurt, tilki, yabani domuz, ayı, su samuru, vaşak, keklik ve birçok yırtıcı kuş türü Kemaliye'de yaşamlarını sürdürmektedir (Demirsoy, 2011).

Kemaliye ilçesinin benzersiz doğal güzellikleri ve hemen her türlü doğa sporuna elverişli coğrafi yapısı ülke turizmi için benzersiz bir kaynak oluşturmaktadır. Nitekim günümüzde ilçede dağcılık sporu için çeşitli zorluk derecelerinde kaya tırmanışı parkurları, yine çeşitli zorluk derecelerinde doğa yürüyüşü parkurları, dağ bisikleti parkurları ve atlayış istasyonları oluşturulmuştur. Bunun dışında kano, rafting, bot safari, su kayağı gibi su sporları ile yamaç paraşütü, base jump, yelken (delta) kanat, ultralight ve mikrolight uçuş sporları yörede yapılabilen doğa sporu etkinliklerindedir (Güneysu, 2013). Foto safari, kuş ve vahşi yaşam gözlemciliği de yörede yapılabilen doğa turizmi etkinliklerindedir.

3.6. Kemaliye (Eğin)'nin Sürdürülebilir Turizm Hedefleri Kapsamında Değerlendirilmesi

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi - I (2007 - 2013)'de nüfusu 20 binden düşük olan il ve ilçe merkezleri ile beldeler ve köyler kırsal alan olarak kabul edilmektedir (YPK, 2014, m. 1.5). Çeşitli nedenlerle sürekli nüfus kaybeden Kemaliye de, nüfusu 20 binden az olduğu için, kırsal alan kapsamına girmektedir. Çok kültürlü geçmişinin mirasını ve kendine özgü doğal yapısını büyük ölçüde bu güne ulaştıran Kemaliye halkı için turizm, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanabilmesi ve göçün engellenebilmesi için başlıca umut kaynağıdır. Ayrıca ilçenin kültür ve doğal varlıklarının korunması ve faydalarının gelecek kuşaklara aktarılması da önem arz etmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir turizm kapsamında yer alan kırsal turizm ilçede uygulanması gereken bir kalkınma stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır. Birinci bölümde de belirtildiği gibi sürdürülebilir turizmin 12 temel hedefi vardır ve bu hedeflerin her biri, bir turizm destinasyonunda sürdürülebilirliğin sağlanması için, eşit derecede önemlidir. Bir kalkınma stratejisi olarak ortaya çıkan kırsal turizm uygulamalarının da bu kapsamda geliştirilmesi gerekir. Kemaliye'de 1978 yılında başlayan ve 2003 yılında hız kazanan turizmi geliştirme çabalarının (KEMAV, 2012, s. 3), sürdürülebilir turizmin 12 temel hedefi (UNEP&WTO, 2005, s. 18-19) kapsamında değerlendirilmesi aşağıdaki gibidir;

1) Ekonomik Sürdürülebilirlik: Turizm destinasyonlarının ve girişimlerinin uzun vadede fayda sağlamaya ve gelişmeye devam edebilmesi için süreklilikleri ile rekabetçiliklerini sağlamak.

Kemaliye'de turizminin en önemli tanıtım elemanı her yıl Haziran ya da Temmuz aylarında düzenli olarak yapılan Kültür ve Doğa Sporları Şenlikleridir. Şenlikler kapsamında ilçeye her yıl dünyaca ünlü sporcular, sporculuk federasyonları, ulusal ve uluslararası basın mensupları, siyasetçiler ve bürokratlar gelmektedir (KEMAV, 2012, s. 10-11). İlçede doluluk oranı turizm sezonunda (Nisan – Eylül) yaklaşık olarak ortalama %60'ı bulurken, sezon dışında yaklaşık olarak en fazla %5'e ulaşabilmektedir (Aldırmaz Akkaya, 2013, s.35-42). İlçede etkin bir pazarlama stratejisinin olmaması ve sadece bahar ve yaz aylarında faydalanılabilecek turistik ürünlerin pazarlanması turizm sezonunun yıl içine yayılmamasına neden olmaktadır. Sezon içinde de bazı beklenmeyen nedenlerle turist sayısının azalması ekonomik gelir anlamında sürekliliği engellemektedir. Bu da ilçede yeni girişimlerin sayısını azaltmakta ve turizmin gelişiminin istenilen düzeyde olmamasına yol açmaktadır.

Yapılan toplantıda katılımcılar Ala Mağarası, Dilli Vadisi, köylerdeki kilise ve şapeller, bir Selçuklu mirası olarak günümüze kalan Kırangıç (Mendürgü) Köyü gibi değerlere önem verilmediğini ve Kemaliye'yi bütünüyle kapsayan turizm varlıkları (mitler ve geleneksel tiyatro oyunları da dâhil) envanterinin oluşturulması gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Diğer taraftan ekonomik faydaların sürekliliğinin sağlanması gerekliliği üzerinde durulmuş ancak yatırımlarda

bürokratik engellerin de göz ardı edilemeyeceği dile getirilmiştir. Ayrıca kapı tokmakları gibi Kemaliye'ye özgü değerlerin de tescil problemiyle karşı karşıya olduğu ve yöresel ürünlerin çeşitliliğinin olmadığı ve yetersiz üretim yapıldığı için yöresel gıda ürünleri satıcılarının bu ihtiyaçlarını Malatya, Erzincan gibi çevre illerden temin ettiği dile getirilmiştir.

Hassan'a (2000) göre, turizmde rekabetçilik veya destinasyon rekabetçiliği, bir destinasyonun rakiplerine göre pazar konumunu korur iken kaynaklarını sürdürülebilir hale getirerek katma değerli ürünler yaratabilme ve bu ürünleri bütünleştirme yeteneğidir (Can, 2013, s. 33). Sürdürülebilir rekabet avantajının, işletmelerin sahip oldukları kaynaklara dayalı olduğunu savunan "kaynak temelli yaklaşıma" göre ise, değerli, kıt, ikame edilemez ve taklit edilemez kaynaklar sürdürülebilir rekabet avantajına sahiptir (Bal, 2010, s. 270).

Bu iki tanım çerçevesinde, bir kırsal turizm destinasyonu olan Kemaliye'nin, taklit edilemez, değerli, kıt ve ikame edilemez kaynaklara sahip olduğu için, rekabet avantajına sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ancak tam olarak ortaya çıkarılmayan bu kaynakların envanterinin oluşturulması ve koruma-kullanma dengesi içinde, yöresel ürünler de dâhil olmak üzere, etkin bir şekilde bir araya getirilerek sürdürülebilir yönetiminin sağlanması ve etkin bir pazarlama stratejisi çerçevesinde pazarlanması önemlidir.

2) Yerel Refah: Ziyaretçilerin yerelde harcama oranlarını artırmak da dâhil olmak üzere turizmin ev sahibi destinasyonun ekonomik refahına katkısını azami seviyeye yükseltmek.

Kemaliye'de turizm faaliyetleri çoğunlukla ilçe merkezinde yoğunlaşmakta ve turistik ürünler de ilçe merkeziyle sınırlandırılmaktadır. Pazarlama faaliyetlerinde ise ilçe genel olarak doğa sporları ve kültür turizmi ile öne çıkarılmaya çalışılmaktadır. Tablo 3.1.'de Kemaliye'yi tercih eden turist profilinin eğilimi görülmektedir (Aldırmaz Akkaya ve Güngör, 2016, s. 155).

Tablo 1: Kemaliye'yi Tercih Eden Turist Profilinin Eğilimi

Özel İlgi Alanları	Yıllık Ortalama Katılımcı Oranı (%)
Doğa ve Tarih Araştırmaları	3
Fotosafari – Doğal Hayatı Gözlemleme	7
Bireysel Kültür Turları	30
Camii, Kilise, Türbe Ziyaretleri*	20
Doğa Sporları	10
Anlaşılmalı Acenta Aracılığıyla Gelenler	30
TOPLAM	100
*Genellikle kiliseleri görmek için Ermeniler gelmektedir.	

Turizm sezonunun kısa olması nedeniyle girişimci sayısının az olması, ilçede bulunan esnafın genellikle benzer ürünleri satması, turistik ürün satan işletmelerin az olması ve yöresel ürün çeşitliliğinin az olması ilçeye gelen ziyaretçilerin harcama oranlarını azaltan sebeplerdir.

Toplantıda Kemaliyeli Kadınlar Derneği temsilcisi Ayşe Birler yöresel ürünler pazar yerinin kullanılmadığını, bunun yerine çeşitliliği az olan yöresel el emeği ürünlerin otel önünde birkaç stantta sergilenmeye çalışıldığını dile getirmiştir. Ayrıca yöresel gıda ve ürünlere yeterince sahip çıkılmadığını ya da yeniden üretime başlansa bile, özellikle kadınlarda, girişimci cesareti olmadığı için sürdürülemediğini dile getirmiştir. Kemaliye esnafından Etem Kılıç ise cesareti olanlara da iş yeri temin edilmediğini, ürün çeşitlendirmesi için projeler yapılması gerektiğini söylemiştir.

Sürdürülebilir turizmde çeşitlenme, koruma-kullanma dengesi içinde, zamanın ve mekânın çeşitlenmesi, turistik ürünün çeşitlenmesi ve pazarın çeşitlenmesi anlamlarını içermektedir (Emekli, 2008, s. 1). Kemaliye ilçe merkezi ve köylerinin coğrafi çevre koşulları, çok kültürlü geçmişi ve bu geçmişin kalıntıları hem ürün çeşitlenmesine hem pazar çeşitlenmesine hem de zamanın ve mekânın çeşitlenmesine olanak sağlamaktadır. Koruma-kullanma dengesi içinde planlı bir turizm çeşitlemesi ile ilçenin turistik varlıklarının sürdürülebilirliği sağlanırken, aynı zamanda turizm faaliyetleri yıl içine dengeli bir şekilde yayılacaktır. Dolayısıyla turizmden doğrudan ya da dolaylı olarak gelir elde edecek girişimci ve istihdam sayısında artış olacaktır.

3) İstihdam Kalitesi: Cinsiyet, ırk, engellilik veya başka yollarla ayrımcılık yapmadan, ücret miktarı ve hizmet kalitesini en uygun seviyeye yükseltmek de dâhil olmak üzere turizmin yarattığı ve desteklediği yerel işlerin sayısını ve kalitesini artırmak.

Kemaliye'de turizm sezonunun 12 aya yayılamaması, turizmin yarattığı ve desteklediği yerel işlerin sayısındaki artışın önüne geçerken, turizm iş görenlerinin ücret miktarının da yetersiz olmasına neden olmaktadır. Süreklilik sağlamayan ve yetersiz ücret koşullarında yaratılan işler, işletmeler açısından iş görenlerin sürekli değişimini ortaya çıkarmakta ve dolayısıyla yapılan işte eğitimsiz ve kalifiye olmayan personellerle çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Bu durum hizmet kalitesini düşürürken, ilçede yaşayan genç nüfusun ekonomik sebeplerle ilçeyi terk etmesine yol açmaktadır.

İlçede yılın bütününe yayılmış, çeşitlendirilmiş turizm faaliyetleri ile kalıcı istihdam olanakları yaratılabilecekken, istihdamın kalitesi ise işletmelerin sertifikalı ve eğitilmiş personel çalıştırmaya teşvik edilmesi ile gerçekleşip, artabilecektir. Sürdürülebilir turizmin uygulamalarının etkin olabilmesi için iş görenlerle birlikte yerel halkın da sürdürülebilir turizm eğitimlerine katılması önemlidir. Belirlenecek olan eğitim süreçlerinin ve programlarının "hayat boyu öğrenme" ilkesi çerçevesinde oluşturulması ve iletişim stratejilerinin de bu bağlamda geliştirilmesi önemlidir.

4) Sosyal Eşitlik: Yoksullara sunulan hizmetlerin, gelirlerin ve fırsatların geliştirilmesi de dâhil olmak üzere, turizmin ekonomik ve sosyal faydalarının genele adil bir şekilde dağılımını sağlamak.

Kemaliye'de net turizm gelirinin %85'i, doğrudan turizm geliri elde eden 6 işletmenin elde ettiği gelir iken, geriye kalan %15 ise diğer işletme ve şahısların elde ettiği kazançlardan oluşmaktadır (Aldırmaz Akkaya, 2013, s. 43). Bu nedenle ilçede turizmin ekonomik ve sosyal faydalarının genele adil bir şekilde dağıldığı söylenemez. Bu durum yerel halkın gelen ziyaretçilere tepki göstermesine yol açmaktadır. Kemaliye kapı tokmakları üreticisi Mustafa Demirci bu durumu toplantıda "10-15 yıl önce buraya gelen bir yabancımanın ilk duyduğu söz "hoş geldiniz" idi, bu kalmadı, tuhaf!" şeklinde ifade etmiştir.

Birleşmiş Milletler 2015 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin birincisi, "Her türlü yoksulluğu her yerde sonlandırmak"tır (UN, 2015; 14, 23.04.2017). Yoksul odaklı kalkınma için, yaratmış olduğu geniş katılımlı faaliyet alanlarıyla, büyük sermayeler gerektirmeyen el emeği üretimlere ve küçük ölçekli işletmelere destekleriyle, kadın istihdamının artışındaki rolüyle birçok avantaja sahip olan sürdürülebilir turizm (Özkök, 2006, s. 91), turizm endüstrisi ile birlikte kamunun, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel halkın ortak çabasını gerektirir. İlçede turizmin çarpan etkisinden bölgesel olarak daha fazla yararlanabilmek için, doğrudan turizm geliri elde eden ekonomik işletmelerin tedariklerini bölge içinden karşılamaları teşvik edilmeli ve yerel halk katma değerli ve kaliteli ürün ve hizmet üretimi konusunda desteklenmelidir. Ayrıca, özellikle kadın ve gençlerin kooperatif işletmeler çatısı altında bir araya gelmeleri sağlanmalı ve bu kooperatifler desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.

5) Ziyaretçi Memnuniyeti: Cinsiyet, ırk, engellilik veya başka konularda ayrımcılık yapmadan bütün ziyaretçilere güvenli, tatmin edici ve doyurucu bir deneyim sunmak.

Her ne kadar hizmet kalitesi ve alan yönetimi yeterli düzeyde olmasa da, Kemaliye halkının her gelen ziyaretçiye sıcak, samimi ve misafirperverce yaklaşımı, genellikle ziyaretçilerin memnuniyeti ile sonuçlanmaktadır. Ancak yapılan toplantıda kapı tokmağı üreticisi Mustafa Demirci ziyaretçilere “Beğendiniz mi?” diye sorduklarında genellikle “cennette yaşıyorsunuz” cevabıyla karşılaştıklarını, “Peki hiç hata yok mu?” diye sorduklarında “Evet çok, çok var, görmemeye çalışıyoruz.” yanıtıyla karşılaştıklarını ifade etmiştir.

2000’li yılların başından itibaren giderek yaygınlaşan “yeşil tüketici hareketi” ne (green consumerism) paralel olarak turizm talebi de bu yönde şekillenmeye başlamıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, son yıllarda ziyaretçilerin geri bildirimlerinde doğal çevrenin ve yöresel kültürün bozulmadığı ve korunduğu, gürültü kirliliğinin olmadığı destinasyon arayışı içinde oldukları ve ürün ve seyahat tecrübelerinde “sahicilik” (authenticity) arayışına yöneldikleri görülmektedir (TÜSİAD, 2012, s. 27). Ziyaretçi yönetimi ve taşıma kapasitesi yönünden doğru planlanmayan turistik destinasyonlarda, özellikle belirli dönemlerde kapasite üstüne çıkan ziyaretçi sayısı, destinasyonlardaki olanakların olumsuz kullanımıyla ve doğal kaynak kapasitesinin gereğinden fazla tüketilmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu olumsuzlukların başladığı an, hem ziyaretçilerin hem de yerel halkın kabul edebileceği en alt seviyedeki tatmin düzeyidir (Can, 2013, s.30). Nitekim Kemaliye için de bu sınır geçerli olmaya başlamıştır denilebilir.

6) Yerel Kontrol: Diğer paydaşlar ile iletişim de dâhil olmak üzere, yerel toplumların kendi alanlarında gelişecek olan turizmin planlanması, yönetimine karar verilmesi ve geliştirilmesi süreçlerine katılımını sağlamak ve onları güçlendirmek.

İlçede turizmin geliştirilmesine yönelik çalışmalar genellikle bazı sivil toplum kuruluşları, doğrudan turizm geliri elde eden girişimciler ve yerel yönetimlerce yapılmakta, istenmesine rağmen, halkın katılımı yeterli düzeyde sağlanamamaktadır. Bu da turizmin faydalarının adaletli dağılımını engellemektedir.

İlçede paydaşlar arasındaki iletişim ve koordinasyonda dâhil olmak üzere, sürdürülebilir turizm yönetiminin etkinliği için bir “bölgesel sürdürülebilir turizm konseyi” oluşturulmalıdır. Konseyde akademisyenler, teknik uzmanlar, yerel yönetim temsilcileri, sivil toplum kuruluşları temsilcileri, mahalle ve köy temsilcileri, esnaf temsilcileri ve turizm işletmeleri temsilcileri gibi bütün paydaşların katılımı olmalıdır. Konsey karar alma, planlama, örgütlenme, koordinasyon, yöneltme ve denetleme yetkilerinin hepsine sahip olmalıdır. Böylelikle ilçede sürdürülebilir turizm yönetiminin gelişimiyle ilgili tüm kararlarda ve uygulamalarda hem tüm paydaşların katılımı sağlanabilecek hem de, eğitim ve bilgi üretme dâhil olmak üzere, Kemaliye’nin ulusal ve uluslararası mecralarda tanıtımı daha etkin bir şekilde gerçekleştirilebilecektir.

7) Toplumsal İyileşme: Sosyal bozulma ve istismarın herhangi bir şekline izin vermeden, sosyal yapı, kaynaklar, aktiviteler ve yaşam destek sistemlerine erişim de dâhil olmak üzere yerel toplumların yaşam kalitelerini iyileştirmek ve yükseltmek.

Kemaliye’de gelişen turizm faaliyetleri halkın geleneksel kültürüne sahip çıkmasını ve onu yaşatmasını sağlamıştır. Geleneksel kültür ve doğal zenginlikleri koruma ve yaşatma bilinci gelişmiştir. Özellikle kadınlar sivil toplum kuruluşlarında bir araya gelerek, çeşitli projeler aracılığıyla, hem sosyal birlikteliği sağlamaktadır hem de unutulmaya yüz tutmuş geleneksel üretimleri yeniden canlandırarak kültürün yaşatılmasını sağlamaktadır. Ancak ilçenin fiziksel konumu yaşlı ve engelli bireylerin sosyal yaşama aktif katılımını ve yaşam destek sistemlerine erişimini zorlaştırmaktadır. Turizmi geliştirme faaliyetleri arasında yaşlı ve engelli bireylerin engellerini kaldırmaya yönelik çalışmalar bulunmamaktadır.

Erişilebilirlik, sürdürülebilir turizm politikalarının temel unsurudur. Engelli ve yaşlı bireylerin toplumsal yaşama katılma haklarına erişimlerinin sağlanması ve saygın ve eşit muamele ile seyahat özgürlüklerine kavuşmaları ancak ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik çalışmalarının doğru ve planlı bir şekilde yapılması ile mümkün olacaktır. Kemaliye’de engelsiz

turizm uygulamaları, sürdürülebilir turizm yönetimi kapsamında, şehir imar planına dahil edilmelidir.

Kültürel Zenginlik: Ev sahibi toplumların kültürel mirasına, otantik kültürlerine ve geleneklerine saygı duymak ve onları geliştirmek,

Turizm ilçenin kendine özgü mimari yapısının, kültürel değerlerinin ve doğal zenginliklerinin devletin ilgili kuruluşları, üniversiteler ve çeşitli ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından fark edilmesini ve desteklenmesini sağlamıştır. Örneğin, kısa adı ÇEKÜL olan, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı'nın "7 Bölge 7 Kent" projesi kapsamında yer alan Kemaliye, doğal-tarihsel ve kültürel özelliklerinin yanı sıra özgün mimari dokusuyla da Dünya Mirası Tarihi Değerlerinden biri olmak üzere UNESCO'ya aday gösterilmiştir. Kısa adı TKB olan, Tarihi Kentler Birliği'nin de kurucu üyesidir. Kemaliye ve köylerinde Ekim 2011 itibarıyla toplam 68 adet anıtsal yapı ve 117 adet sivil mimari yapı tescil edilmiştir (ÇEKÜL, 2011). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan 2863 sayılı yasa kapsamında, Kemaliye'de bulunan 77 adet anıtsal yapı, 117 adet sivil mimari yapı, sokak düzenlemesi kapsamında 28 adet ev, 44 adet dükkân, 1 adet fırın, 1 adet meydan için toplamda 3.206.093,00 TL hibe desteği alınmıştır (Demirkıyık, 2013). Diğer taraftan Kemaliye (Eğin), 2011 / 1976 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Elazığ-Tunceli-Fırat Havzası Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" içine dahil edilmiştir. Bunların dışında turizmin geliştirilmesi ve geleneksel üretimlerin canlandırılması için Avrupa Birliği ve Kalkınma Ajansı hibe desteklerinden yararlanılmaktadır.

8) Fiziksel Bütünlük: Kentsel ve kırsal alanların çevre kalitesini iyileştirmek ve yükseltmek ve çevrenin fiziksel ve görsel bozulmasını önlemek.

Kemaliye (Eğin) Evleri kendine özgü mimari dokusuyla yıllara meydan okuyarak günümüze ulaşmış kültür mirasıdır. Ancak bütün çabalara rağmen gerekli restorasyon çalışmaları yapılamamaktadır. Sit alanı ilan edilen bölgede yapılan restorasyonlar sadece yapının dışına yapılmakta, o da çoğunlukla yapıyı özgün halinden uzaklaştırmaktadır. Yanlış restorasyon çalışmalarının ana sebebi maddi kaynağın ve bilinç düzeyinin yetersiz olmasıdır. Koruma kurulu tarafından evlerin restorasyonu için verilen destek miktarı ihtiyacı yeterince karşılayamamaktadır. Diğer taraftan evlerin birçoğu birden fazla kişiye miras kalmıştır ve mirasçılar arasında meydana gelen anlaşmazlıklar ise yapıların kaderlerine terkedilmesine neden olmaktadır.

Şekil 3.1. Yanlış Restorasyon Sonucu Özgünlüğünü Yitiren Ev

Sit alanı ilan edilen ilçe merkezinde yapılan bir diğer yanlış ise, konut ihtiyacının TOKİ konutları gibi geleneksel dokuyu bozan plansız yapılarla giderilmeye çalışılmasıdır. Bu yönelim de ilçenin özgünlüğünü zamanla kaybettirecektir.

Eğir'in özgün mimari mirasının bir ayağını da köprüler oluşturmaktadır. Mimari yapısı ve hikâyeleriyle dikkat çeken Eğir köprülerinin bir kısmı baraj yapımı sonrasında sular altında kalmış, bir kısmı suların yükselmesi sonucu yıkılmıştır. Şekil 3.2.'de görülen Yuva Köyü Köprüsü ise 1991 yılında tescilli anıtsal yapılar arasına alınmış olmasına rağmen, günümüzde koruma imkanlarının kısıtlı olmasından dolayı, zamana daha fazla dayanmamıştır ve sadece kalıntıları kalmıştır (ÇEKÜL, 2011, 1).

Şekil 3.2. Yuva (Geruşla) Köyü Köprüsü ve Kalıntısı

Eğir kültür mirasının önemli yapı taşlarından birisini de çok kültürlü geçmişin izlerini bugüne taşıyan cami, kilise, türbe vb. gibi dini yapılardır. Ancak birçok dini yapının da gelecek kuşaklara aktarılması, şekil 3.3.'te görüldüğü gibi, şu anki durum itibari ile zor görünmektedir.

Şekil 3.3. Sorak Köyü Kilisesi Kalıntısı

Toplantıda sahipsiz evlerin, kilise ve şapellerin, köprülerin restorasyonunun yapılmadığı, bu yapıların kaderlerine terkedildiği dile getirilmiştir. Tahsin Bilgiç bu konu için Paris örneğinde her yıl bir ya da iki binanın restore edildiğini, hepsini birden restore edebilmenin imkânsız olduğunu, başlanan iş bitirilmeden yeni bir işe girmenin doğru olmadığını dile getirmiştir. Diğer taraftan Kemaliye mimarisi ile bütünleşen rıhtım yolların kilit taşlara dönüştürüldüğü ve ilçe merkezinden geçen su arklarının kapatıldığı dile getirilmiştir. Ayrıca TOKİ konutlarının merkeze yakın ayrı ayrı yerlerde konumlandırıldığı, kentin mimari dokusunu bozduğu, şehir planlamasının talebe göre şekillendiği, toplu konutların tek bir yerde ve ilçe merkezinde olmaması gerekliliği dile getirilmiştir. Kent dokusunun bozulması durumunda herhangi bir yaptırımın olup olmadığı sorgulanmış, bunun önüne geçebilmek için özellikle üniversiteden destek istenmiştir.

9) Biyolojik Çeşitlilik: Doğal alanların, habitatın ve yaban hayatın zarar görmesini en aza indirgeyerek, onların korunmasını desteklemek.

2006 yılında TÜBİTAK ve Hacettepe Üniversitesi'nin işbirliği ile ve Prof. Dr. Ali Demirsoy'un önderliğinde Kemaliye'nin ekolojik değerleri proje kapsamında araştırılmıştır. 3 yıl süren araştırmada Kemaliye'nin sadece %60'ı taranabilmiştir. Bu araştırmada Kemaliye'de 160 tanesi endemik tür ve 15 tanesi de literatürde bulunmayan endemik tür olmak üzere 2400 tür tespit edilmiştir. Bunların dışında ayrıca 150-200 yıl boyunca nesli tükenmiş düşünülen 2 tür

daha bulunmuştur (Gültekin, 2013). İlçenin zengin biyo-çeşitliliğinin bir kısmı, Türkiye'nin en kapsamlı doğa tarihi müzesi olan ve Kemaliyeli ünlü bilim insanı Prof. Dr. Ali Demirsoy öncülüğünde, Hacettepe Üniversitesi, TÜBİTAK ve Erzurum Üniversitesi katkılarıyla, Erzurum Üniversitesi Kemaliye Hacı Ali Akın Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu ve Meslek Yüksekokulu binasında kurulmuş olan Prof. Dr. Ali Demirsoy Doğa Tarihi Müzesi'nde sergilenmektedir (Aldırmaz Akkaya ve Güngör, 2016, s.9).

İlçede doğal yaşamın zarar görmesini en aza indirgeyebilmek için çocuklara ve yetişkinlere yönelik olarak, şekil 3.4.'de görüldüğü gibi, bilinçlendirme faaliyetleri düzenlenmektedir.

Şekil 3.4. Çocuk Kampı Ağaçlandırma Etkinliği

İlçe halkında doğal yaşamı destekleme ve koruma bilinci gelişmiş olmasına karşın, dışarıdan gelen kaçak avcılarının avlanmalarının önüne geçilememektedir. Bunun en önemli sebebi kaçak avcılıkta cezaların yeterince caydırıcı olmaması ve ilçenin doğal sit alanı ilân edilmemesidir. Kemaliye ve çevresinde doğal yaşamı tehdit eden tek unsur kaçak avcılık değildir. İliç ve Divriği gibi yakın ilçelerde kurulan maden ocakları ve iklimsel değişmeye neden olan barajlar da doğal yaşamı tehdit eden diğer unsurlardır.

10) Kaynak Verimliliği: Turizm faaliyetlerinin ve hizmetlerinin geliştirilmesinde ve işletmesinde kıt ve yenilemeyen kaynakların kullanımını en az seviyeye indirmek.

İlçeye turizm kaynaklı ziyaretler genellikle yaz sezonunda yoğunlaşmaktadır. Şu ana kadar turistlere açık olan doğal ve kültür varlıklarının taşıma kapasitesi konusunda ilçede herhangi bir çalışma yapılmamıştır ve sezonda artan atıklara karşı da herhangi bir önlem alınmamıştır. Sit alanı ilân edilen ilçe merkezinden geçen şehirlerarası bağlantı yolunun dışarıya alınması konusunda ve atık su arıtma tesisi kurulması konusunda çalışmalar devam etmektedir.

Bir destinasyonun taşıma kapasitesi, o destinasyonun doğal kaynaklarına, yerel halkına, ekonomisine, kültürüne olumsuz etki yaratmadan ve ziyaretçilerin tatmin seviyesini azaltmadan maksimum kullanımını belirleyen seviyedir. Toplumsal yaşamın sürdürülebilmesi ve çevresel bozulmayı takip eden popülasyon çöküşü ile karşılaşmamak için ekosistemin taşıma kapasitesine uyumlu olarak yaşamak bir zorunluluktur (Can, 2013, s. 29-30). Diğer taraftan turistik destinasyonlarda turizmin sürdürülebilmesi de doğal ve kültürel kaynakların varlığına ve çevresel dokunun cazibesine bağlıdır. Bu nedenle bu kaynakların korunması turizmin sürdürülebilirliği açısından birincil önem arz etmektedir (TÜSİAD, 2012, s. 27). Turizmin mekânsal gelişimi planlamasının önemli bir bileşeni olan taşıma kapasitesi, sürdürülebilir turizm standartlarının oluşturulma mekanizmalarından biridir. Genellikle turizmin taşıma kapasitesi ile ilgili dört sınıflandırma yapılmaktadır. Bunlar; ekolojik, fiziksel, ekonomik ve toplumsal taşıma kapasiteleridir. Taşıma kapasitesinin belirlenmesinde altyapı kapasitesi, ulaşım kapasitesi, su arzı kapasitesi, atık su kapasitesi, gözlenebilir kirlilik ve gürültü düzeyleri yardımcı unsurlar olarak kullanılabilir. Turistik destinasyonlarda bütün paydaşların katılımı olmadan kaynakların korunması mümkün değildir. Ancak bütün paydaşları bu sürece dâhil edebilmek

zordur. Özellikle turizm işletmeleri, turizm sezonunda ortaya çıkan talep yığılmasının ekonomik getiri cazibesine kapılarak çevresel tahribatı göz ardı edebilmektedirler. Oysaki bu durum çevresel bozulmanın dışında aşırı ve çarpık yapılaşmaya yol açmakta ve hizmet kalitesinin de düşmesine ve dolayısıyla destinasyonun pazarda rekabet avantajını yitirmesine neden olmaktadır (Can, 2013, s. 30, 35).

11) Çevresel Temizlik: Turizm işletmelerinden ve ziyaretçilerinden kaynaklanan hava, toprak ve su kirliliği ile atık üretimini en aza indirmek.

İlçede, ziyaretçilere ve yerel halka yönelik olarak, sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarının oluşturulmasına yönelik herhangi bir çalışma yoktur. Geri dönüşüm atıkları, ilçenin fiziksel konumu itibarıyla maliyeti artırması nedeniyle, geri dönüşüm tesislerine götürülememektedir. Evsel atıkların bertarafına yönelik de herhangi bir çalışma olmadığı için, şekil 3.5.'te görüldüğü gibi, kültürel miras ve doğal çevre bundan zarar görmektedir.

Şekil 3.5. Yuva Köyü Şapel Kalıntısı ve Atıklar

Bir insanın yaşamını sürdürürken doğal kaynaklar ve ekosistem üzerindeki yükü “ekolojik ayak izi” hesaplama yöntemiyle hesaplanabilmektedir. Günümüzde insanların doğal kaynaklar ve ekosistemler üzerindeki yükleri hızla artmakta ve büyüyen ekolojik ayak izleri ekosistemin taşıma kapasitesini zorlamaktadır. Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF)’nin yayınladığı bir rapora göre, gezegenimiz 1 yıl içinde tüketilen doğal kaynakları yenilemek için 1,5 yıla ihtiyaç duymaktadır ve bu şekilde devam edilirse 2030 yılında ikinci gezegeni bile tüketilmiş olacaktır. Gezegenimizi, yaşam alanlarımızda sorunsuz bir şekilde yaşamak ve onu gelecek kuşaklara sorunsuz bir şekilde bırakabilmek için ekolojik ayak izlerimizi küçültmemiz gerekmektedir (Taluğ ve Birden, 2014, s. 84). Bunun için enerji, gıda, su ve hava kullanımı da dâhil olmak üzere yaşam alışkanlıklarının sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarıyla yeniden oluşturulması gerekmektedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Özgün yaşam alanları, doğal doku, yerle özgü yaşam biçimleri, kültürel ve tarihi miras, kırsal alanlar, geleneksel mimari vb. turizm aktiviteleri açısından çekici değerlerdir. Bu çekiciliklerden ekonomik fayda sağlanması, onların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması sürdürülebilir turizm ile sağlanabilir. Yerelde sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında önemli bir araç olan kırsal turizm, kırsal alanda halkın ekonomik ve sosyal yaşam standartlarına ulaşmasını sağlayarak, kırdan kente göçü azaltabilir.

Gerçekleştirdiğimiz bu çalışmada, kültür ve doğal varlıklarıyla kırsal turizm için büyük bir potansiyele sahip olan Kemaliye (Eğin) ilçesinde, gelişen turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizmin 12 hedefinin tamamını yeterince gerçekleştiremediği sonucuna ulaşılmıştır. İlçede turizm faaliyetlerinin plansız ve anın gerektirdiği gibi gelişimi, ilçenin bir turizm destinasyonu olarak sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır.

Bu nedenle ilçede öncelikle uzman ve akademisyenlerin de bulunduğu ve tüm paydaşların temsiliyle oluşturulmuş, karar alma, planlama, örgütlenme, koordinasyon, yöneltme ve denetleme yetkisine sahip bir “bölgesel sürdürülebilir turizm konseyi” oluşturulmalıdır. Sürdürülebilir turizm yönetiminden, plan ve politikaların işlerliğinden tamamıyla bu konsey sorumlu olmalıdır. Konsey üyeleri gönüllülerden oluşmalı ve finansal ihtiyaçlar turizm paydaşlarının katılımıyla oluşturulan bir fondan karşılanmalıdır.

Konsey sürdürülebilir turizm ana hedefleri doğrultusunda plan ve politikalarını belirlemelidir. Bu hedeflerin tamamen gerçekleştirilebilmesi için herhangi bir önem sırası yoktur. Ancak öncelikle turizm faaliyetlerinin bütün bir yıla yayılması hem ilçe halkının sürdürülebilir ekonomik kalkınması açısından hem de doğal ve kültürel mirasın kullanımını dengelemesi açısından önemlidir. Bir turizm destinasyonu olarak sahip olduğu kaynaklar açısından rekabet avantajına sahip olan Kemaliye ilçe merkezi ve köylerinde turizm kaynakları envanterinin oluşturulması ve bu kaynakların etkin bir ürün ve pazarlama yönetimi stratejisiyle koruma-kullanma dengesi içinde bir araya getirilerek sürdürülebilir yönetiminin sağlanması, turizmin yıl içine yaygınlaşmasını kolaylaştıracak bir adım olabilir.

İlçede tespit edilen diğer bir sorun da yerel refahın adaletli olarak dağılmamasıdır. Turizmin bütün bir yıla yayılmaması bu sorunu oluşturan sebeplerden biridir. Turizm varlıkları envanteri sonucunda oluşturulan sürdürülebilir turizm çeşitlemesi ile bu sorun giderilebilir. Koruma ve kullanma dengesi içinde planlı bir ürün, pazar, mekân ve zaman çeşitlemesi ile turizm kaynaklarının sürdürülebilirliği sağlanırken, turizm faaliyetleri yıl içine yayılabilir. Bu da doğrudan ya da dolaylı olarak turizmden gelir elde edenlerin sayısını artırırken, toplumsal yaşama aktif olarak katılanların sayısını artırabilir.

İlçede yılın bütününe yayılmış, çeşitlendirilmiş turizm faaliyetleri ile kalıcı istihdam olanakları yaratılabilir ancak, kaliteli istihdam olanaklarının yaratılabilmesi için istihdam olanaklarından öncelikle ekonomik paylaşımındaki rolü düşük olan engelli, kadın ve gençlerin faydalanması sağlanmalıdır. Kırsal turizm doğası gereği kadın üretimleriyle bağlantılı olarak gelişmektedir. Bu nedenle üretici olan kadınların ürettiklerini pazarlaması ve bundan ekonomik ve sosyal fayda sağlaması önemlidir. Diğer taraftan istihdamın kalitesi ise işletmelerin eğitimli ve sertifikalı iş gören çalıştırmaya teşvik edilmesiyle artırılabilir. Sürdürülebilir turizm yönetiminin işlevsel olabilmesi için iş görenlerle birlikte halkın da “hayat boyu öğrenme” ilkesi çerçevesinde oluşturulmuş sürdürülebilir turizm eğitimlerine katılımı önemlidir.

Yapılan araştırmada ilçede sosyal ve ekonomik anlamda turizmin faydalarından yerel halkın adaletli olarak faydalanmadığı bunun sonucunda da halkta ziyaretçilere karşı tepkilerin başladığı, turistik yöresel ürün satıcılarının ürünlerini başka illerden temin ettiği ve girişimci olmak isteyenlerin cesaretsiz olduğu ya da desteklenmediği tespit edilmiştir. Bu sorunun giderilebilmesi için yerel halkın, özellikle kadın ve gençlerin, kooperatif işletmeler çatısı altında bir araya gelmeleri ve katma değerli ürün ve hizmet üretimi konusunda desteklenip, teşvik edilmeleri sağlanabilir. Diğer taraftan ilçe halkının turizmin çarpan etkisinden yararlanabilmesi için, doğrudan turizm geliri elde eden işletmelerin tedariklerini ilçeden karşılamaları teşvik edilebilir.

Araştırma sonucunda tespit edilen diğer bir sorun da ziyaretçi memnuniyetinin en alt seviyedeki tatmin düzeyi sınırında olabileceğidir. Bu sorunun net olarak tespit edilebilmesi için her gelen ziyaretçiye, sürdürülebilir turizm plan ve politikaları çerçevesinde hazırlanmış destinasyon memnuniyet anketi yaptırılabilir.

İlçenin fiziki konumu, ilçede yaşayan ve ilçeye ziyaret için gelen yaşlı ve engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımını zorlaştırmaktadır. Ayrıca turistik tesislerde de, özellikle konaklama işletmelerinde, bu yönde bir çalışma tespit edilmemiştir. Kemaliye’de sürdürülebilir turizm yönetimi kapsamında, yatay asansör, yürüyen merdiven vb. engelsiz turizm uygulamaları

ilçe imar planına dâhil edilebilir. Ayrıca işletmelerde de engelsiz turizm uygulamaları teşvik edilebilir. Bu uygulamalar sonucunda hem yerel halk engelsiz erişim olanaklarına kavuşabilir hem de en az 30 ülkede engelliler ile engelsiz turizm destinasyonlarını buluşturan ENAT'a (the European Network for Accessible Tourism – Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı) üye olunarak pazar çeşitlemesi yapılabilir.

Araştırma kapsamında ilçede tespit edilen en önemli sorunlardan biri de kentin mimari dokusunun, ihtiyaçlar doğrultusunda değiştirilebilen şehir planı aracılığıyla bozulmasıdır. Şehir planı, sürdürülebilir turizm yönetimi plan ve politikaları doğrultusunda “bölgesel turizm konseyi” ve yerel yönetimler ortaklığında yeniden gözden geçirilebilir. Diğer taraftan kentsel sit alanının sınırları köyleri de kapsayacak şekilde genişletirilebilir ve biyolojik değerlerin korunması için de belirli bölgelerin doğal sit alanı olması sağlanabilir. Böylece kentsel dokuya ve biyolojik çeşitliliğe zarar veren her türlü uygulama çeşitli yaptırımlarla engellenebilir.

Araştırma kapsamında tespit edilen en önemli sorunlardan biri de çevresel kirliliktir. Kemaliye'nin ekolojik ayak izini küçültebilmek için, uzun zamandır kullanılmayan ve dolayısıyla tarımsal ilaçların zarar vermediği bağ ve bahçelerde organik sebze ve meyvelerin yetiştirilmesi teşvik edilebilir. Mimari açıdan değerli ve özgün olan bu bağ ve bahçeler ile duvarları aynı zamanda turistik ürüne dönüştürülebilir. Yöresel yemek sunumlarında öncelik et yemeklerinden ziyade sebzeli ve meyveli yemeklere verilebilir. Evsel atıklar, özellikle gıda atıkları, uygun bir alanda depolanarak kompost gübreye dönüştürülebilir. Geri dönüşüm atıkları, pil ve yağ atıkları ve diğer evsel atıklar için uygun atık yönetim sistemleri geliştirilebilir. Diğer taraftan özellikle kış aylarında yoğunlaşan karbon salınımının önüne geçebilmek için alternatif enerji kaynaklarının kullanımı teşvik edilebilir. İlçe merkezinde uygun park yerleri oluşturularak, araç kullanımı yasaklanabilir, ekolojik ulaşım araçlarıyla ulaşım sağlanabilir. Ayrıca ilçedeki konaklama ve yiyecek içecek tesisleri “yeşil yıldız sertifikası” alma konusunda özendirilirken, destinasyonun tamamı için Cittaslow (Sakin Kent) sertifikası alınabilir.

KAYNAKLAR

- Acuner, E. (2015). Zigana turizm merkezi'nin sürdürülebilir turizm kriterleri çerçevesinde yerel destinasyon yönetim örgütleri tarafından değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1, 62-93.
- Akpınar, E. (2004). Doğu Anadolu Bölgesi'nde alternatif turizm merkezi olmaya aday bir ilçe: Kemaliye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 207-236.
- Aksın, A. (2003). *XIX. yüzyılda Eğin*. İstanbul: Kemaliye (Eğin) Kültür Turizm ve Folklor Derneği Kültür Yayınları No:1.
- Aksu, C.. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre*. Denizli: Güney Ege Kalkınma Ajansı.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif turizm*. (1. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aldırmaz Akkaya, F. ve Güngör, H. Y. (2016). Kemaliye (Eğin)'de kültür ve doğa turizmi. *Birinci Alternatif Turizm Kongresi Bildiri Kitabı, 7-9 Nisan 2016, Erzurum*, 148-157.
- Aldırmaz Akkaya, F. (2013). *Kemaliye (Eğin)'de kültür ve doğa turizminin yöreye finansal katkıları*. Yayınlanmamış Doktora Seminer Çalışması, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, TR.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. (6.baskı). Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Asheim, G. B. (1994). *Sustainability*. [Çevrim-içi: <http://dictionary.reference.com/browse/sustainability>], Erişim tarihi: 30.04.2015.
- Bal, Y. (2010). Rekabet avantajı yaratmada kaynak temelli yaklaşım bağlamında insan kaynaklarının rolü. *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F., Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(20), 267-278.

- Bozok, D., Kaya, Ç., Açıksözlü, Ö. (2014). Alanya'nın engelli turizmüne ilişkin durumunun belirlenmesine yönelik bir çalışma. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi 15. Ulusal Turizm Kongresi Engelsiz Turizm Bildiriler Kitabı*, 16-31.
- Can, E. (2013). Turizm destinasyonlarında sürdürülebilir turizmin sürdürülebilir rekabet açısından değerlendirilmesi. *İstanbul Journal of Social Sciences*, 4, 23-40.
- Cernat, L. and Gourdon, J. (2007). *Is the concept of sustainable tourism sustainable? - developing the sustainable tourism benchmarking tool*. Geneva: United Nations Publications.
- Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL). (2011). *Kemaliye ilçesi tescilli anıtsal ve sivil tescilli yapı envanteri*. İstanbul: ÇEKÜL Yayınları.
- Demirkıyık, H., (2013, 10 Nisan), *Kemaliye Belediyesi turizm gelir ve giderleri*. Yüzyüze mülakat, Kemaliye Belediyesi Hesap İşleri Müdürü, Kemaliye.
- Demirsoy, A. (2011). *Kemaliye'nin biyolojik zenginliği*. Kemaliye Kültür ve Kalkınma Vakfı (KEMAV) Kemaliye Kent Rehberi. İstanbul: KEMAV Yayınları.
- Emekli, G. (2008). Sürdürülebilir turizmde çeşitlendirmenin önemi: Çeşme-İzmir. *A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi 2008 Bildiriler Kitabı*, 1-10.
- English Tourism Council (ETC). (2001). *Working for the countryside – a strategy for rural tourism in England 2001-2005*. London: English Tourism Council.
- Gültekin, Ş. (2013, 5 Nisan). *Kemaliye turizmi*. Yüzyüze Mülakat, Doğaperest Tur Sahibi, Kemaliye.
- Güneysu, R. (2013, 10 Nisan). *Kemaliye'de doğa sporları*. Yüzyüze mülakat. KEMAV Temsilcisi, Kemaliye.
- Hür, A. (2009, 3 Temmuz). *Lozan'ın 38 yıllık ihlali: Heybeliada Ruhban Okulu*. Agos Gazetesi, s.4.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2014). *Turizm ve çevre*. (6. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Karakaş, E. (2004). Kemaliye'nin kuruluşu, gelişmesi ve fonksiyonel özellikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 19-48.
- Kemaliye Belediyesi. (2013). *İlçemizin tarihçesi*. [Çevrim-içi: <http://www.kemaliye.bel.tr/belde.htm>], Erişim Tarihi: 09.12.2015.
- Kemaliye Kültür ve Kalkınma Vakfı (KEMAV). (2012). *Kemaliye Kültür ve Kalkınma Vakfı 2012 yılı faaliyet raporu*, İstanbul: KEMAV Yayınları.
- Küçük Ermeni Ansiklopedisi. (2011). *Akın*. [Çevrim-içi: <http://akunq.net/tr/?p=6289>]. Erişim Tarihi: 9.12.2015.
- Nulty, P. M. (2004). *Keynote presentation: establishing the principles for sustainable rural tourism, rural tourism in Europe: experiences, development and perspectives*. Spain: World Tourism Organization.
- Onions, C.T.(Ed). (1964). *The shorter Oxford English dictionary on historical principles*. (3rd edition). Oxford: Clarendon Press.
- Özkök, F. (2006). Yoksulluğun azaltılmasında turizmin yeri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (15), 85-98.[<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/69883>], Erişim tarihi: 23.04.2017.
- Soykan, F. (2006). Avrupa'da kırsal turizme bakış açısı ve kazanılan deneyim. *III. Balıkesir Turizm Kongresi (20-22 Nisan 2006) Bildiriler Kitabı, Balıkesir*, ss. 71-87.
- Soykan, F. (2003). Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12, 1-11.
- Sezgin, M., Karaman, A. (2008). Turistik destinasyon çerçevesinde sürdürülebilir turizm yönetimi ve pazarlaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 429-438.
- Taluğ, C., Birden, B. (2014). Sürdürülebilir tüketim ve üretim. *Türkiye Bioetik Dergisi 1 (2)*, 78-91.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2017). *ADNKS İlçelere göre il/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu*. [Çevrim-içi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>], Erişim tarihi: 21.04.2017.
- TÜSİAD. (2012). *Sürdürülebilir Turizm*. İstanbul: SİS Matbaacılık.
- United Nations (UN). (2015). *Resolution adopted by the general assembly on 25 September 2015 - transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development*. [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E], Erişim tarihi: 23.04.2017.
- United Nations Environment Programme and World Tourism Organisation (UNEP&WTO). (2005). *Making tourism more sustainable – a guide for policy makers*. France: UNEP & WTO.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yorke, V. W. (1896). A journey in the valley of The Upper Euphrates. *The Geographical Journey*, 4(8), 317-335.
- Yüksek Planlama Kurulu (YPK). (2014). *Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014 – 2020)*. Ankara.
- World Tourism Organisation (WTO). (2001). *Agenda 21 for the travel & tourism industry: toward environmentally sustainable development*. Spain: WTO.